

приєднання Буковини до Австрії та правове забезпечення цього процесу, про німців, угорців і словаків на Буковині¹.

Важливим для Й. Полека стало те, що в 1893 р.² він став кореспондентом імператорської та королівської Центральної комісії з дослідження та збереження пам'яток мистецтва та історії Австрії. А 16 липня 1901 р. був іменований консерватором цієї комісії³. Таких у той час на всю Буковину було четверо. Кожен мав свої об'єкти контролю. Полек був призначений консерватором по третій секції, яка піклувалася про збереження писемних пам'яток від давніх часів до кінця XVIII ст. На сторінках «Щорічника Буковинського крайового музею» регулярно вміщувалися повідомлення про рішення та діяльність цієї комісії, особливо ті, що стосувалися Буковини.

З початком Першої світової війни Й. Полек перебрався до Відня. Помер там 10 січня 1920 р.

Своїми історичними дослідженнями, археографічними пошуками, публікацією документів, бібліографічними та історіографічними працями, публічними доповідями Й. Полек зробив величезний внесок у розвиток і популяризацію буковинознавства, перетворення цього напрямку в справді наукову галузь краєзнавства та історичної науки.

3.5 ІОН НІСТОР — ІСТОРИК І ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ*

Ігор Піддубний

В історії Буковини нараховується чимало постатей, що зробили певний внесок у розвиток краю. Серед таких особистостей — І. Я. Ністор (1876–1962), історик і політичний діяч королівства Румунії. Уродженець Буковини, він, як, власне, і його діяльність, викликає інтерес для дослідників, які простежують умови поєднання політичної та наукової діяльності, критично розглядають деякі результати такої⁴.

¹ Polek J. Die Besitzergreifung; Die Deutschen; Die Ungarn und Slovaken. *Bukowina in Wort und Bild*. Wien, 1899. S. 116–127, 295–306, 314–320.

² Verzeichnis der Conservatoren und Correspondenten der k.k. Central-Commission. *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums*. 1895. S. 143.

³ Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Personalstad Wien, 1902. S. XII.

⁴ Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțiului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 255–256.

Отримавши після закінчення філософського факультету Чернівецького університету посаду викладача гімназії, перебував на службі у Чернівцях і Сучаві¹. Науковий шлях І. Ністора розпочався з перебування його на доктораті у Віденському університеті у 1908–1909 рр., де він навчався під керівництвом професора Костянтина Йозефа Їречека². 22 березня 1909 р. І. Я. Ністор захистив дисертацію «Молдавські претензії на Покуття»³. Фактично в роботі порушувалося питання взаємовідносин між Молдовою та Польщею у XIV–XVI ст., де віддане в заставу господарю Молдови королем польським у 1388 р. Покуття посіло центральне місце⁴. До питання про Покуття І. Я. Ністор знову повернувся у своєму дослідженні 1943 р. «Кампанія Мігая Вітязу на Покутті».

Іон Ністор у 1914 р.

Після отримання 22 травня 1909 р. диплома доктора філософії та філології І. Я. Ністор пройшов стажування в університетах Німеччини та Румунії і подав заяву на зайняття посади доцента (1911 р.)⁵. За виконання всіх вимог, які ставилися перед претендентом, у 1911 р. видав книгу з історії зовнішньої торгівлі Молдавського князівства, у якій охарактеризував відносини з основними торговими партнерами та визначив причини обмеженості торгових відносин між Молдовою і Валахією, а зростання залежності від Османської імперії трактується істориком як негативне явище і в економічному, і в політичному плані⁶.

Перехід І. Ністора на посаду екстраординарного професора з південно-східноєвропейської історії в Чернівецькому університеті (14 серпня 1912 р.)

¹ Curriculum vitae. *Ion Nistor (1876-1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 83; Nistor-Apostolescu O. I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003, P. 30; Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțiului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 256–257, 258.

² Nistor I.I. În amintirea lui Constantin Iosif Jireček. *Codrul Cosminului*. Anul I: 1924. P. 613–615; Agache A., Agache D. Ion Nistor — docent al Universității din Viena. *Ion Nistor (1876-1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 42–43.

³ Nistor I. Die Moldauischen Ansprüche auf Pokutien. *Archiv für Österreichische Geschichte*. Wien, 1910. P. 1–182.

⁴ Stoicescu N. Istorical Ion I. Nistor (1876-1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1968.

⁵ Curriculum vitae. *Ion Nistor (1876-1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 84.

⁶ Ștefănescu Șt. I. I.I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 30–31; Stoicescu N. Istorical Ion I. Nistor (1876-1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1968.

сприймався як певна перемога румунів, адже тривалий проміжок часу буковинські румуни вимагали створення кафедри національної історії. Роботу з вивчення торгових відносин І. Ністор продовжив у 1912 р., видавши працю *Handel und Wandel in der Moldau bis zum Ende des 16 Jahrhunderts*, де знайшли відображення опис торгових шляхів, транспортних засобів для перевезення товарів, соціальний і національний склад торгівців, системи мір та ваги, грошовий обіг та ціни на продукти. Фактично це друга робота історика з питань економічної історії, і вона логічно доповнювала попередню. Вона порушувала важливі питання торгових шляхів, етнічного походження та соціального статусу купців, складу товарів, які йшли на продаж¹.

Того ж 1912 р. І. Ністор у Лейпцигу видав роботу *Das moldauische Zollwesen im XV und XVI Jahrhundert*, якою доповнював свої дослідження з історії торгівлі. Власне тут розглядалися питання функціонування системи митниць². У 1912 р. була видана і робота з історії шкільництва на Буковині, у якій своїм завданням поставив заперечити тезу австрійських істориків про відсутність шкіл на Буковині в доавстрійський період³.

З 24 травня 1914 р. іменований ординарним професором⁴. На початку Першої світової війни залишався вірним підданим Австро-Угорської монархії, але через відсутність дозволу на переїзд до Відня з родиною перейшов до Румунії, де займався науковою діяльністю та став співзасновником Комітету біженців буковинців. Серед публікацій періоду 1914–1916 рр. варто назвати роботи «Еміграція за гори до Молдови і Валахії» та «Румуни і русини Буковини: історичне і статистичне дослідження». У першій історик розглянув економічні, політичні та релігійні причини еміграції румунів із Трансільванії до Молдови та Валахії, як встановлювалися місця, звідки приходили ці втікачі. Цю роботу перевидали в 1941 р. як певну реакцію на необхідність демонстрації єдності румунського простору з Трансільванією⁵. Друга, за визнанням В. Греку, призначалася для відхилення претензій українців щодо розділу Буковини. Цю книгу видали і німецькою мовою та під час мирної конференції в Парижі опиралися на неї в дискусіях

¹ Там само. Р. 1973; Ștefănescu Șt. I. I.I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 31.

² Stoicescu N. Istorical Ion I. Nistor (1876–1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1973–1974; Ștefănescu Șt. I. I.I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 31.

³ Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 259–260; Nistor-Apostolescu O.I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003. P. 38–42; Pușcariu S. Câteva scrisori. *Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912–1937*. Cernăuți, 1937. P. 3–11.

⁴ Grecu V. Ion I. Nistor ca istoric. *Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912–1937*. Cernăuți, 1937. P. 23–27; Toderașcu I. Prelegerea inaugurală a lui Ion Nistor la Universitatea din Cernăuți (1912). *Ion Nistor (1876–1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași*, 1993. P. 96–97.

⁵ Stoicescu N. Istorical Ion I. Nistor (1876–1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1974; Ștefănescu Șt. I. I.I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 32.

про румунсько-польський кордон і відстоювання прав Румунії на Буковину¹.

Після вступу Румунії у війну й окупації Бухаресту І. Я. Ністор перебрався до Молдови, де певний час займався більше науковою діяльністю, а з 1917 р. брав участь у діяльності Національного комітету румунів-емігрантів з Австро-Угорщини. Перебуваючи в Бессарабії, спільно з О. Гою заснував у Кишиневі Національний комітет румунів арделянців та буковинців, що перебували в Молдові та Бессарабії, і корпусу офіцерів-добровольців². Від його імені 6 жовтня 1918 р. подав королю Фердинанду I «Декларацію», якою відхилялися пропозиції імператора Карла I про створення Австрійської федерації³. Власне ця позиція визначила подальші дії історика, який включився в активне політичне життя й після повернення на Буковину став членом Румунської національної ради. Після участі в Генеральному конгресі Буковини з 18 грудня 1918 р. обіймав посаду міністра Буковини при уряді в Бухаресті⁴. Упродовж 1919–1927 рр. І. Я. Ністор поєднував урядову та політичну діяльність, взявши у 1919 р. участь у роботі румунської делегації на Паризькій мирній конференції⁵.

Після румунізації Чернівецького університету у вересні 1919 р. на філософському факультеті засновано кафедру історії румунів, завідувачем якої, за рішенням уряду 1 жовтня 1919 р., був призначений І. Ністор. Тоді ж він керував семінаром з історії румунів, бібліотека якого в 1937 р. нараховувала 3331 том⁶. У 1919 р. як міністр-делегат Буковини ухвалював рішення щодо

І. Ністор – ректор Чернівецького університету. 20-ті роки XX ст.

¹ Stoicescu N. Istorul Ion I. Nistor (1876–1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1972, 1975; Ștefănescu Șt. I. I.I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 32; Nistor-Apostolescu O.I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003. P. 62–72.

² Huzdup D. Un episod din viața lui Ion Nistor. Chișinău, 1918. *Ion Nistor (1876–1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 125–128; Nistor-Apostolescu O. I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003. P. 72–88.

³ Ceaușu M.-Șt. Ion Nistor, luptătorul pentru Unirea Bucovinei cu România. *Ion Nistor (1876–1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 116–117.

⁴ Pușcariu S. Câteva scrisori. *Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912–1937*. Cernăuți, 1937. P. 13; Ceaușu M.-Șt. Ion Nistor, luptătorul pentru Unirea Bucovinei cu România. *Ion Nistor (1876–1962)* / Volum îngrijit de Al. Zub. Iași, 1993. P. 119–120.

⁵ Pușcariu S. Câteva scrisori. *Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912–1937*. Cernăuți, 1937. P. 13–17.

⁶ Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțiului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 246.

І. Ністор – міністр культів і мистецтв

формування кадрів університету. Також у 1920/1921 н. р. перебував на посаді ректора університету, а у травні 1920 р. від університету був обраний до Сенату¹.

Повторно обраний ректором Чернівецького університету імені короля Кароля II в 1933 р. і залишався на цій посаді до 28 червня 1940 р. Виступив засновником Інституту історії та мови при філософсько-філологічному факультеті Чернівецького університету, ставши і редактором бюлетеня Інституту історії та мови *Codrul Cosminului* (1924–1940). У 30-х роках був представлений і в ряді культурних товариств, зокрема в товаристві «Друзі Чехословаччини», де мав виступи в 1931 р.

щодо Л. Й. Піца, К. Й. Їречека. Як активний учасник процесу розвитку румунсько-чехословацької дружби в 1935 р. обраний почесним членом Празької академії. У 1932 р. став почесним головою «Кола друзів Франції» у Чернівцях. У квітні 1937 р. обраний головою Англо-румунського товариства у Чернівцях².

У період між двома світовими війнами І. Я. Ністор займався дослідженням історії румунів у середньовічному, новому та новітньому періодах історії. Так, середньовічна історія Молдови залишалася темою для досліджень і публічних виступів, адже саме таким чином з'явилася брошура «Александр Добрий», видана з нагоди 500-ліття смерті цього правителя Молдови. Фактично це аналіз епохи Александра Доброго, який здійснено з оглядом на події XX ст.³.

У галузі нової історії І. Ністор виконав ряд досліджень, серед яких і невелика за обсягом робота, видана 1927 р. та присвячена проблемі еміграції румунів з Ардялу до Молдавії та Валахії, у якій характеризувалася ситуація з біженцями у 1780-х роках і вплив еміграції на ситуацію в краю до початку другої третини XIX ст.⁴. У 1928 р. вийшла робота, присвячена Грігоре Ґіка-Воде, якого І. Я. Ністор охарактеризував як послідовного реформатора, який змінював на краще країну, забезпечуючи їй чесну адміністрацію⁵.

¹ Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțiului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 247–248, 249, 251.

² Там само. P. 261.

³ Nistor I.I. Alexandru-cel-Bun. Cu ocaziunea aniversării de 500 de ani dela moartea lui. Cernăuți, 1932. P. 5–54.

⁴ Nistor I.I. Bejenari ardeleni în Bucovina. *Codrul Cosminului*. Anul II–III: 1925–1926. Cernăuți, 1927. P. 445–467.

⁵ Nistor I.I. Grigore Vodă Ghică. La aniversarea de 150 de ani dela moartea sa. *Codrul Cosminului*. Anul IV–V: 1927–1928. Cernăuți, 1929. P. 399–444.

У 1934 р. І. Ністор опублікував ряд невеликих повідомлень, одне з яких стосувалося відвідин А.-І. Кузою м. Галаца, здійснених 7 березня 1859 р. В іншому повідомленні йшлося про історію родини Гасдеу¹. Опублікував І. Ністор і ряд інших документів, що стосувалися володінь Релігійного фонду Буковини в Бессарабії, де наводив контракти купівлі майна. Саме тут опублікував документ, яким на підставі переважання еміграції з Буковини над імміграцією у 1785–1786 рр. доводив неприйняття населенням приєднання Буковини до Австрії². У 1935 р. І. Ністор опублікував роботу «Польський легіон у Кримській війні», де коротко охарактеризував проблеми польського руху після повстання 1830 р. та відзначив появу польсько-румунського союзу (24 вересня 1839 р.)³.

Титул книги І. Ністора «Історія Бессарабії»

Хоча свою кар'єру науковця І. Ністор починав з вивчення середньовічної Молдови, у 20-х роках він звертав увагу і на події після Першої світової війни, поєднуючи таким чином історію середньовіччя та новітнього періоду. Так, однією з перших його публікацій у *Codrul Cosminului* стала робота «Задністровські румуни», яку слід вважати реакцією історика на створення Молдавської АСРР⁴. Дослідник, опираючись на історичні дані, охарактеризував етнічну та культурну ситуацію як у Задністров'ї, так і в Бессарабії під час революції 1917 р. Характеристика Молдавської АСРР, яку надав І. Ністор, дала

¹ Nistor I.I. Vizita lui Alexandru-Vodă Cuza la Galați. Comunicare făcută din 26 Noembrie 1932. *Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 471–472; Nistor I.I. Opt scrisori inedite dela Tadeu Hasdeu. Comunicare făcută în ședința Institutului din 4 Februarie 1933. *Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 473–480.

² Nistor I.I. Vechile proprietăți din Basarabia ale Fondului bisericesc al Bucovinei. *Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 481–488; Nistor I.I. Împăratul Iosif al II-lea despre emigrările din Bucovina și despre o epistolă pastorală a episcopului Dosoftei Herescu. *Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 488–490.

³ Nistor I.I. Die Polenlegion im Krimkriege. *Codrul Cosminului*. IX: 1935. Cernăuți, 1935. P. 69–102.

⁴ Nistor I.I. Români Transnistrien. *Codrul Cosminului*. Anul I: 1924. Cernăuți, 1925. P. 463–565.

I. Ністор – міністр праці

йому змогу заявити про хибні кордони, які не передбачали включення всіх румунських поселень за р. Дністер¹.

Питання розселення румунів на лівобережжі Дністра І. Ністор розглянув в окремій статті 1939 р., давши нею відповідь на публікацію російського історика М. Сергієвського. Проаналізувавши процес заселення румунами в минулому задністровського регіону, І. Ністор робив висновок про права румунського населення на лівобережжі Дністра. Висновок, який зроблено в роботі на основі змісту пам'ятної записки від 4 листопада 1924 р., стосується намірів більшовицького керівництва відокремити Бессарабію від Румунії².

Союзницькі відносини Румунії та Чехословацької республіки стали основою для роботи «Чехословаки і румуни», де аналіз історичного минулого історик використав для підтвердження формування контактів румунів із чехами та словаками. Першу світову війну І. Ністор прийняв як фактор звільнення гноблених народів, а утворення ЧСР вважав результатом не лише війни, але й дипломатичної та військової діяльності Т. Масарика³.

Певну увагу приділяв І. Ністор також і українцям, порушуючи питання взаємин українців та румунів, що загалом можемо сприймати як результат тривалої дискусії про автохтонність українського населення Буковини. Для міжвоєнного періоду це питання залишалося важливим, особливо після подій жовтня – листопада 1918 р., пов'язаних із боротьбою за утвердження української влади в північній частині Буковини та спробами домовитися з представниками румунської громади. Ці питання розкривалися І. Ністором у роботі «Об'єднання Буковини 28 листопада 1918 р. Дослідження і документи»⁴. Проте найґрунтовніше питання українсько-румунських взаємин в тривалому історичному проміжку часу ним було розкрито в роботі «Українська проблема в світлі історії»⁵. Саме «українську проблему» історик назвав відкритою після Паризької

¹ Nistor I.I. *Români Transnistrieni. Codrul Cosminului*. Anul I: 1924. Cernăuți, 1925. P. 523–542.

² Nistor I.I. *Vechimea așezărilor Românești dincolo de Nistru. Memoriile Secțiunii Istorice*. București, 1939. P. 203–220. Anexa. P. 221–225.

³ Nistor I.I. *Cehoslovacii și Români. Codrul Cosminului*. Anul VI: 1929–1930. Cernăuți, 1930. P. 263–281, 329–331.

⁴ Nistor I. *Unirea Bucovinei 28 Noemvrie 1918: Studiu și documente*. București, 1928. 211 p.

⁵ Nistor I.I. *Problema ucraineană în lumina istoriei. Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 3–281.

мирної конференції, що особливо було помітним на тлі вдалого, на його думку, вирішення румунського, югославського, чехословацького, польського питань, питань балтійських народів, збалансування ситуації на Балканському півострові. У своєму дослідженні І. Ністор торкнувся питання сусідства українців та румунів, проведення природного кордону між ними, як і бажання українських діячів і науковців бачити у складі України частини Буковини, Марамуреша та Бессарабії¹.

І. Ністор і митрополит Віссаріон. 1935 р.

Розгляд питання автохтонності українців на Буковині, Бессарабії та в Марамуреші І. Ністор здійснив на основі аналізу ряду топонімів, свідомо замовчуючи топоніми українського походження та звертаючи увагу на збільшення українського населення на Буковині за рахунок втеч із Галичини та Поділля чи переселення внаслідок війн Штефана Великого. При цьому І. Ністор писав про тривалі дружні відносини між українцями й румунами протягом XIV–XVIII ст.².

Погіршення українсько-румунських взаємин І. Ністор відносив до періоду Першої світової війни, а також критикував спроби буковинських українських політичних діячів претендувати на частину Буковини та політиків УНР за спроби включити до складу держави повіти Хотин та Акерман³. Докладно історик розглянув події періоду розпаду Австро-Угорщини, що дало йому змогу проаналізувати українсько-румунські взаємини та внести до роботи вагомий документальний додаток.

Тема українсько-румунських взаємин на Буковині отримала продовження у виданій 1940 р. роботі *Die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien*,

¹ Nistor I.I. Problema ucraineană în lumina istoriei. *Codrul Cosminului*. VIII: 1933–1934. Cernăuți, 1934. P. 3–26.

² Там само. P. 27–155.

³ Там само. P. 157–203.

І. Ністор, початок 30-х років XX ст.

присвяченій подіям 1918 року на Буковині. Фактично робота є аналізом історичного минулого, здійсненого на основі розгляду як віддаленого минулого, так і подій 1918 р., які підтвердили позицію автора у праві Румунії на всю Буковину та порушення такого права радянським ультиматумом 26 червня 1940 р.¹

До двадцятиріччя «Великого Об'єднання» І. Ністор підготував ряд публікацій різного обсягу. Так, це стосується видання зібраних та опрацьованих І. Ністором спогадів учасників Об'єднання². Це стосується двох невеликих брошур з майже ідентичною структурою, присвячених Бессарабії та Буковині, у яких вміщено істо-

ричні нариси згаданих територій³. Доречно згадати, що у брошурі «Буковина під румунським володарюванням» І. Ністор Бессарабію назвав «щитом Молдови», тоді як Буковину визнав «колискою Молдови»⁴.

До числа неопублікованих робіт кінця 30-х років XX ст. належить праця І. Ністора «Німецька експансія на Схід і Південний-Схід Європи, 1 січня 1939 р.». Професор М. Якобеску зауважив, що цією роботою І. Ністор хотів відвернути ті події, що могли зашкодити країні, виробити певні контрзаходи. Робота була віддрукована на машинці, мала 51 сторінку, 11 карт і 11 додатків. На перше місце історик висунув українську проблему та розбирався зі ставленням до неї в СРСР, Польщі та Німеччині. Відзначивши тогочасне значення України, зокрема Донбасу, для економічної системи СРСР, історик зробив висновок, що Москва за жодних обставин не відмовиться від цієї території.

Висновки, які робив І. Ністор, стосувалися неможливості збройного протистояння Румунії Німеччині, а залежність від неї могла мати, на його думку, завдяки природним багатствам Румунії стратегічно-економічну співпрацю. Висновком були й думки щодо дотримання Румунією коректних позицій щодо всіх держав, найширшої співпраці з Німеччиною в економічній сфері, хоча і вважав необхідним відстоювання національного спадку та державної незалежності Румунії⁵.

¹ Nistor I.I. Die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien. București, 1940. P. 66–67.

² Nistor I. Amintiri răzlețe din timpul Unirii. Cernăuți, 1938. 511 p.

³ Nistor I.I. Basarabia sub Dominațiunea Românească. La 20 de ani dela Unire. Cernăuți, 1938.

⁴ Nistor I.I. Bucovina sub Dominațiunea Românească. La 20 de ani dela Unire. Cernăuți, 1938.

⁵ Там само. P. 134–142.

Питання територіальних змін для Молдавської держави І. Ністор порушив і в публікації в останньому передвоєнному випуску *Codrul Cosminului*. Саме тут він проаналізував події російсько-турецької війни 1806–1812 р. з опорою на документи австрійського консульства в Бухаресті, охарактеризував складну ситуацію з визначенням майбутнього кордону та реакцію верхівки на втрату частини території¹.

Оскільки 28 червня 1940 р. І. Ністор на чолі професорського колективу Чернівецького університету залишив Чернівці, змінилося і місце діяльності історика. З 1 жовтня 1940 р. до 1 жовтня 1941 р.

І. Ністор обіймав посаду професора кафедри історії румунів Бухарестського університету, після чого прийняв пенсію за віком і до 1948 р. залишався почесним професором філософсько-філологічного факультету Бухарестського університету, зосереджуючись на дослідженнях, які вів у Румунській академії.

Після повторного зайняття Північної Буковини румунськими військами І. Ністор 27 липня 1941 р. був направлений до Чернівців для визначення ситуації з майном університету та дійшов висновку про задовільний стан і можливість відновити діяльність університету восени. Висловлював у своїх спогадах жаль із приводу того, що уряд прийняв рішення про відкриття політехнічної школи в Чернівцях². Як відомо, тоді до міста повернули із Сучави тільки теологічний факультет³.

Під час Другої світової війни І. Ністор займався питаннями доказу автохтонності румунського населення в Карпато-Дунайському просторі. Так, у 1941 р. вийшла робота «Румуни у Задунав'ї». На продовження цієї теми в 1942 р. з'явилася «Дако-романська автохтонія в Карпато-Дунайському просторі», головною метою якої було доведення автохтонності румунського населення в регіоні. У 1942 р. І. Ністор видав роботу «Політичне звільнення дако-романців Задунав'я», продовжуючи тему, зазначену в роботі 1941 р.,

І. Ністор, 30-ті роки XX ст.

¹ Nistor I.I. Războiul ruso-turc din 1806-1812 și pierderea Basarabiei; după rapoartele contemporane ale agențiilor consulare austriace din București și Iași. *Codrul Cosminului*. X: 1936–1939. Cernăuți, 1940. P. 32–52.

² Nistor-Apostolescu O. I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003. P. 163.

³ Huzdup D. Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțului. *Analele Bucovinei*. 1994. Nr. 2. P. 255.

Іон Ністор з митрополитом Володимиром Рептою. 1919 р.

та роботу «Угорці в карпатській Дакії». У 1943 р. історик продовжив розробку теми дослідженням «Римо-візантійські основи початків нашої державної організації», яким підтверджував збереження римо-візантійських політичних інституцій на території колишньої Дакії, що дало змогу висунути ідею інституційного континуїтету для держави румунів¹.

З 23 травня 1945 р. по 12 червня 1948 р. І. Ністор перебував на посаді консерватора Бібліотеки та колекцій Румунської академії. Арештований у ніч на 6 травня 1950 р., перебував в ув'язненні в Сіґеті з 6 травня 1950 р. до початку липня 1955 р. У 1955–1956 рр. намагався поновити громадянські права, але тільки від 1 жовтня 1956 р. зміг отримувати пенсію. Помер у Бухаресті в ніч на 11 листопада 1962 р., 14 листопада похований на кладовищі Беллу. Посмертно рішенням Загального зібрання Румунської академії від 2 лютого 1990 р. відновлений у званні академіка, якого в 1948 р. був позбавлений².

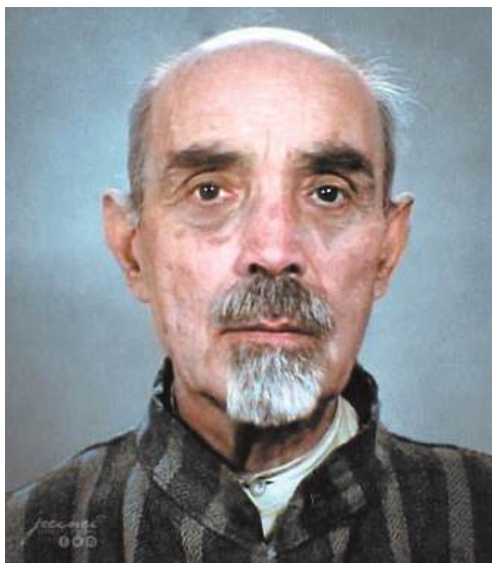
Уже після революції 1989 р. в Румунії повернулися до спадщини І. Ністора та перевидали ряд його робіт. До перевиданих належить «Історія Бессарабії», робота, яка вперше вийшла друком у 1923 р., а пізніше перевидавалася з доповненням у 1991 та 2017 рр.³. Оригінальна версія роботи складалася з двох частин, перша з яких – «Від витоків до 1812 р.» – торкалася

¹ Stoicescu N. Istorical Ion I. Nistor (1876-1962). *Revista de istorie*. 1976. Nr. 12. P. 1971–1972.

² Ștefănescu Șt. I. I. I. Nistor și opera sa istorică. *Analele Bucovinei*. 1994. Tom I. Nr. 1. P. 36; Nistor-Apostolescu O. I. Din comoara mea de amintiri. Rădăuți, 2003. P. 165–171, 194–199, 209.

³ Nistor I. *Istoria Basarabiei* / Ediție și studiu bibliografic de S. Neagoe. București, 1991. 351 p.; Nistor I. *Istoria Basarabiei* / Introducere de V. Pâslariuc. București, 2017. 378 p.

давньої історії регіону до створення Молдавської держави (Țara Moldovei) і подальшої її історії за різних правителів. Друга частина — «Від відторгнення до звільнення» — містила інформацію щодо російсько-турецької війни 1806–1812 рр. та її наслідків для регіону. Століття перебування під владою російського імператора історик аналізує через різні аспекти: склад населення, його економічне та церковне життя, діяльність освітніх закладів, літературну активність. Окремий розділ присвячений подіям революції 1917 р. та об'єднанню з Румунією.

Іон Ністор в ув'язненні. 50-ті роки XX ст.

До числа робіт, що перевидавалися після смерті історика, належить «Історія церкви на Буковині і її національно-культурне значення у житті румунів Буковини», видана 1916 р. в Бухаресті¹. Робота містила інформацію про ієрархів церкви на Буковині та їх діяльність, спрямовану на розвиток церкви. Виконана робота з документальними додатками, що свідчить про рівень зацікавленості темою, у якій бачив необхідність збереження церкви на Буковині румунською². Видана в 1934 р. окремою книгою «Українська проблема у історичному висвітленні»³ перевидавалася наприкінці XX та в першій чверті XXI ст.⁴.

Серед книг, уперше виданих після смерті І. Ністора, найбільш відома «Історія Буковини», робота, яка збереглася в машинописній копії і, на відміну від інших робіт історика, не мала посилань, попри широку бібліографію⁵. Виклад історії краю здійснювався від 1775 р. та пояснював ситуацію, яка склалася в краї на час переходу його під владу Габсбургів. У хронологічній послідовності викладено проведення реформ на Буковині, починаючи від заснування єпископії Буковини до секуляризації церковного майна і проведення шкільної

¹ Nistor I. Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața Românilor bucovineni. Rădăuți, 2003. 254 p.

² Там само. P. 165.

³ Nistor I. Problema ucraineana în lumina istoriei. Cernăuți, 1934. 284 p.

⁴ Nistor I. Problema ucraineana în lumina istoriei / Ediție îngrijită și prefață de I. Opreșan. București, 2016. 320 p.

⁵ Nistor I. Istoria Bucovinei / Ediție și studiu bibliografic de S. Neagoe. București, 1991. 454 p.

реформи. У трьох главах І. Ністор подає історію Буковини у складі Галичини та завершує виклад процесом створення герцогства Буковини. Від цього питання він переходить до боротьби за національність та синодальність церкви, що пояснюється розглядом дій румунських депутатів і критикою діяльності єпископа Є. Гакмана. Окремий розділ книги відведено питанням культурного життя XIX ст. Проаналізовано І. Ністором національний рух румунів Буковини у другій половині XIX ст. та культурне життя краю. Заключний розділ складається з двох параграфів, які стосуються особливостей місцевої адміністрації на Буковині та інтегрування Буковини в політичне й адміністративне життя королівства. Виклад завершується описом подій 1940-х років.

Загалом І. Ністор був досить наполегливим і послідовним істориком. Помітну роль відіграла у його формуванні як історика і національна свідомість, яка формувала його як державника-румуну і у випадку підданого австрійського імператора, і у випадку підданого короля Румунії. Політична діяльність стала частиною біографії історика в досить зрілому віці в умовах війни та перетворила його на одного з небагатьох буковинців, які змогли в Королівстві Румунія домогтися високих державних посад. Зміна влади в Румунії усунула І. Ністора з наукового життя. У сучасній Румунії його праці в переважній більшості оцінюються позитивно, українська історіографія наголошує на заангажованості цілої низки праць ученого, що впливало і на виклад матеріалу, і на зроблені висновки.

3.6 ПРОФЕСОР СІМЕОН РЕЛІ – ДОСЛІДНИК ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ*

Михайло Чучко

Серед істориків, які працювали в Чернівецькому університеті в міжвоєнний період, особливе місце належить професору богослов'я та церковної історії Сімеону Релі. Будучи викладачем теологічного факультету, він став автором цілої низки праць з минулого Буковини, Православної Церкви краю та релігійного життя румунів.

Народився майбутній дослідник 25¹ (за іншими даними 27)² липня 1882 р. у с. Верхні Петрівці на Буковині в селянській родині Теодора Релі

¹ Anuarul universității regele Carol II din Cernăuți pe anul de studii 1938-1939. Cernăuți, 1939. P. 47; Balan T. †Simeon Reli. *Revista Arhivelor*. București, 1946. Anul VII. Nr. 1. P. 181.

² ДАЧО. Ф. 1245. Оп. 12. Спр. 170. Арк. 220 зв.